

ÚJ MAGYAR LEXIKON

1
A—C

MÁSODIK, LÉNYEGÉBEN VÁLTOZATLAN LENYOMAT

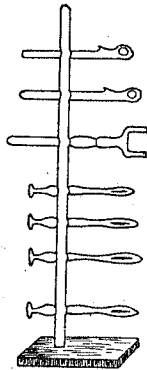
ban (1502: a speyeri püspökséghez tartozó Untergrombach; 1505: Bruchrain; 1513: Breisgau; 1517: a Felső-Rajna vidéke). Vezetője kb. 1517-ig az Untergrombachból származó Joss Fritz volt. (→ még *némét parasztháború*)

bungaló, *bungalow* <ang.>: szellős, árnyas, alacsony, bambuszsnádból összeállított verandás ház Indiában.

Bungo-szoros, régebben *Hayasui-szoros*: tengeri csatorna a japán Kyushu és Shikoku sziget között; kb. 30–40 km széles.

bunker <ang.>: 1. ömlesztett anyagok (érc, cement, tüzelőanyagok stb.) tárolására szolgáló építmény v. tartály. Aknaszerű, egyes (kör keresztmetszetű, négyszögletes v. sokszögletű fa, vas, beton v. vasbeton) cellákból áll, melyekbe az anyagot felül töltik be, alul pedig elzáró szerkezetek szabályozzák annak kiömlését. Befogadó képessége 1–2 m³-tól több ezer m³-ig terjedhet. Hajókon a szén- és hajóolaj-tároló neve is ~ (→ még *sülő*). — 2. vasbeton kiserőd 1–2 géppuska-lőrésel. — 3. erősebben kiépített tüzelőállás, óvóhely v. pince.

Bunsen, Robert Wilhelm (1811–99): német kémikus, az MTA külső tagja. Nagy jelentőségű felfedezése a *színképlemezés* (1860, G. R. Kirchhoffal együtt). E módszerrel fedezte fel a *rubidiumot* és *céziumot*. Jelentősek H. E. Roscoe-val együtt végzett fotokémiai kutatásai. Számos elterjedt, célszerű készüléket szerkesztett (~elem, ~égő). Magyar tanítványai *Eötvös Loránd*, *Lengyel Béla*, *Than Károly* és *Ilosvay Lajos*.

Bunsen-állvány

Bunsen-állvány: súlyos talppal ellátott függőleges helyzetű vasrúd, amelyre csavaros szorítók segítségével a kémiai műveletekhez használt üveggéskészülékek bármely kívánt helyzetben felerősíthetők.

Bunsen-égő: laboratóriumokban melegítésre, hevítésre használt világítógáz-égő. A gáz tökéletes elégetése a gázhoz kevert levegő segítségével történik. Ennek mennyisége elforgatható gyűrűvel szabályozható.

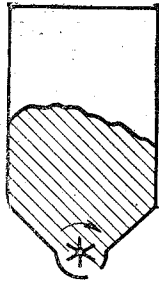
Bunsen-elem: folyadékos → *galván-elem*, híg kénsavba merülő negatív cink- és tömény salétromsavba merülő pozitív szénelektroddal. Elektromotoros ereje 1,9 V.

Bunuel, Luis (1900–): spanyol filmrendező. Filmjeinek nagy része szürrealista irányzatú. Ismertebb filmjei: *Az andalúziai kutya*, *Éhes a föld*, *Robinson Crusoe*.

Bunyakovszkij, Viktor Jakovlevics (1804–89): orosz matematikus, az orosz tudományos akadémia tagja, 1864-től alelnöke. Felfedezte (1859) a matematikai analízis egyik legfontosabb — a határozatlan integrálokra vonatkozó — róla elnevezett egyenlőtlenségét:

$$\left[\int_a^b f(x)g(x)dx \right]^2 \leq \int_a^b f^2(x)dx \cdot \int_a^b g^2(x)dx$$

Felfedezését a nemzetközi matematikai irodalomban gyakran és hibásan H. A. Schwartz német matematikusnak tulajdonítják (Schwartz-egyenlőtlenség), aki ezt az egyenlőtlenséget csak 1884-ben közölte; a felszabadulás után megjelent magyar művekben általában mint ~– Schwartz-egyenlőtlenség szerepel.

Bunker

Bunyan [bánjen], John (1628–88): angol baptista prédikátor és puritán vallásospróza-író, a 17. sz.-i angol művészi próza kimagasló képviselője. Legismertebb műve az ember életútját példázó, moralizálással átszőtt allegória, a biblikus nyelven írt *A zarándok útja*, amelyben leleplezi az arisztokrácia élősdiségét és a polgárság kalmárszellemét.

bunyevácok: a 17. sz.-ban a hercegovinai Buna folyó mellől a Bácskába s a szomszédos részekre települt kat. délszláv népcsoport. Tájszólásuk mellett a szerb irodalmi nyelvet használják. Sokan tudnak közöttük magyarul is. Nagycsaládjaik házközösségekben éltek. Kitért földművelők és állattenyésztők. Jelentősek a jellegzetesen tarka színű hímezéseik, háziszőtt szőnyegek; népviseletükben is szeretik a tarka selymeket, bársonyokat. Társas mulatságaik, táncaik (prelo, kóló, diván) és ünnepi szokásaik is jellegzetesek.

Bunyin, Ivan Alekszejevics (1870–1953): orosz író, Nobel-díjas. A századforduló körül a haladó realista írók csoportjához tartozott. Pesszimista regényeiben a vidéki nemesség hanyatlását ábrázolja, nosztalgikus érzelmekkel. Verseiből a magány és reményesség fájdalma szól. Az Októberi Forradalmat ellenségesen fogadta és 1920-ban emigrált. Írásait kiváló művészi stílus jellemzi.

Buonarroti: 1. → *Michelangelo*. — 2. Filippó Michele (~1761–1837): olasz származású francia forradalmár, → *Babeuf* tanítványa. Nagy része volt a babeufizmus terjesztésében.

Buquoy [büküá], Charles Bonaventura de Longueval, Comte de (1571–1621): francia származású Habsburg császári tábornok. Előbb a németalföldi felkelők ellen harcolt, majd a *harmincéves háborúban* a császári csapatok fővezére lett. 1619-ben sikerrel védte Bécest *Bethlen Gábor* támadása ellen. Döntő szerepe volt a *fehérhegyi csatában* (1621), de Bethlen Gáborral szemben Érsekújvárnál csatát veszített és maga is elesett.

burán: hideg, sokszor napokig tartó hóviharral (nyáron porviharral) járó ÉK-i szél Közép-Ázsiában (Altaj). A havat a talajról kavarja fel. Az SZU K-i és ÉK-i részén a helyi neve *purga*, a tundrákon *vjuzgának* nevezik.

buranói csipke: a Velence melletti Buranóban készített csipke, amely a 18–19. sz.-ban vált híressé. Buranónak ma is van csipkekészítő műhelye és iskolája.

Burbage [bäbidzs], Richard (1567–1619): angol tragikus színész. Shakespeare-rel együtt a londoni Globe Színház megalapítója. Főleg Shakespeare, Bon Jonson és Fletcher drámáinak vezető szerepeiben tűnt ki. Kortársai a nagy római színészhez hasonlítván, Rosciusnak nevezték őt.

Burbank [bäbenk], Luther (1849–1926): amerikai kertész, darwinista, korának kiemelkedő növénynevelője. Gyakran alkalmazott vegetatív hibridizálást. Főként gyümölcsnevelésével (szilva, dió, birs, kajszli stb.) ért el kimagasló eredményeket. Egy kiváló burgonyafajtát (~burgonya) is állított elő.

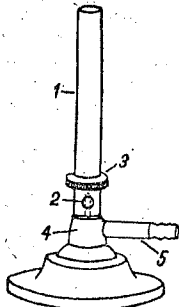
burberry [bäberi] <ang.>: a legfinomabb gyapjúból font fésűsőrénél készülő szövet; lánconal-sűrűsége fölött nagyobb a vetülékfonal-sűrűségénél.

Burckhardt, Jakob (1818–97): svájci német idealista művészet- és kultúrtörténész, egyetemi tanár. Az itáliai reneszánsz kultúráról írt műve és az olasz- i műalkotásokat ismertető *Der Cicerone* c. munkája jelentős. Leírásai pontos adataikkal és szemléletességükkel tűnnek ki. Sokoldalúan megmutatta a reneszánsz korának haladó jellegét a középkor korábbi időszakával szemben, bár a nagy változás társadalmi okait felületesen tárgyalta, s eltúlozta a nagy személyiségek jelentőségét.

bureau, *büro* <fr.>: iroda, hivatal, intézmény, valamely intézmény rendelkező szerve.

Bureau International [büro éternászjonál]... kezdeti címszavakat: → *Nemzetközi*...

Burebista, *Boerobista* (?–kb. i. e. 44): dácia uralkodója; az i. e. 1. sz.-ban erdélyi központtal kialakult dáki birodalom megszervezője. Fennhatóságát egyes fekete-tengeri görög városokra és Trákia egyes részeire is

Bunsen-égő

(1. égőcső, 2. gázfűvőka, 3. forgatható gyűrű, 4. gázfűvő, 5. gázbevezető cső)